h′ƏCƏHE ШЕХ К′ƏЛƏШЕ
(h′əcən h′əcənйан)

Р′Е- Р′ЬЗМА МЬЛƏТЕ ƏЗДИ АНГОРИ QЬРАРЕ ДИН

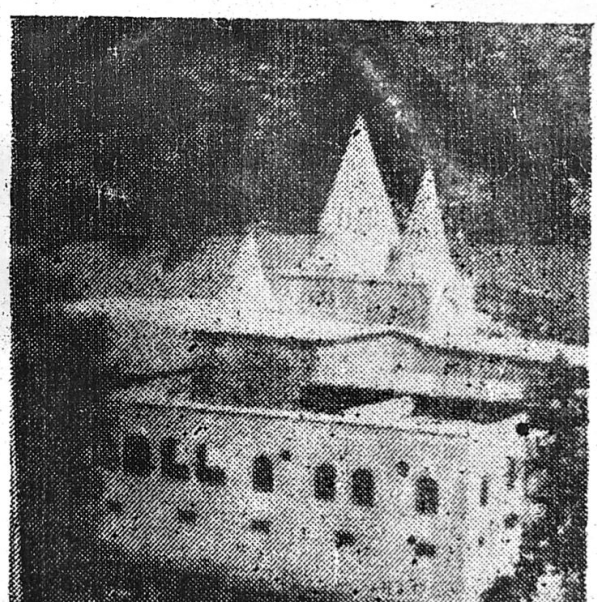

С Ә Р Ә Щ Ә М И

Пешготьн 3

h′әлалкьрьна р′ӧh′ у йазиа бәнда, ангори анина дине Эздиа . . 12

Шә′дәти 13

Т′ә′филкьрьн- вәр′екьрьна мьрна 16

Дӧа′ т′әслимкьрьна ә′рде . . . 23

Хер 24

Qӧрбан 31

Р′ожи 32

Чаршәме h′әсав 35

Зәwащ 39

Чь Эздиар′а гӧнәйә 41

Т′әмами 43

EZDIKI.COM

ПЕШГОТЬН

Хwəде тӧ
Хатьра наве хwəки,
Хатьра hазьр у йəк наве хwəки,
Хатьра дӧ h′əзар дӧ наве хwəки,
Хатьра се h′əзар се наве хwəки,
Хатьра хас у qəлəндəре диwана хwəки,
Хатьра диwана хwə сəран сəрки,
Те h′əрчар qӧлбе хwəденас р′ə′м бьки,
Дəрге хера вəки. дəрге шəр′а дади,
Ахьрийа мə эздиа хер бьгəр′ини.

Бь готьна дине мə эздиа мьлəтс мə мьлə тəки həри кəвьнə. Əм тепə назкьрьне чаwа мьлəте Мəлəки Таwьс. Шəрфədин дине мəйə, Мəлəки Таwьс мəлəкə мəйə, Шəмс хwəйе мəйə, Шехӧбəк′ьр хwьдане мəйə, Эзид атqата мəйə. h′əвандьна мə Р′ойə (Шəмс). Əм р′ое дьh′əвиньн нə кӧ чаwа агьр, ле чаwа хwəйе р′ьсqа у ə′мьр сəр т′опа дьниае. Wə′дəда хенщи мə эздиа, гəлə мьлəте маинжи Шəмс h′əвандьнə. Пəи гəлə сал у зəманар′а, əwана h′əвандьне т′əзə п′əлдабуи qəбул кьрьнə. Ле əм Эзди, чаwа хwəйе хуна

т'әмьз, манә сәр һ'әвандьна хwәйә қәдими. Щәм мә Эздиа һәнә гәлә пәсьн у мәтһ'е Шәмс. Нав мә эздиада һәнә Шехе Шәмса, һәнә ощах сәр наве Шәмс. Әм Эзди сава бawарие, пе наве Шәмс сонд дьхөн, қөрбана у хера дьдьн, өсажи, рожйа дьгрьн бой наве Шәмс. Әwqас һ'әвандьн сава наве Шәмс, щәм т'ө мьләти т'өнә. Ломажи, әм Эзди Шәмс дьһ'әвиньн у һ'әсав дькьн хwәйе хwә.

Щәм мә эздиа Хwәде йәкә, дө Хwәде т'өнәнә. Чawа щәм мьләте маин, өсажи щәм мә эздиа, мер у мьлиак'әте мала Хwәде гәлә һәнә. Әм wан мер у мьлиак'әта дьһ'әвиньн у бawар дькьн wәкә наве Хwәде, чьмки әw мер у мьлиак'әт пежда һатьнә пе р'ә'ма Хwәде. Хwәде һ'өкөм у к'ьриғмәт дайә wана, әwана қөльхчие мала Хwәденә.

Сәр т'опа дьниае һәнә чар дин, чар дәфт'әре бawарие у һ'әвандьне. Йәк „Инщил"-а Ь'исайә сава хачп'арезиейә, йәк „Т'әwрат"-а Мусайә- сава щьһудайә, йәк „Қөрана" Мәһ'әмәдә сава мөсөлманайә, йәк жи „Зәбун"-а -Дawьдә сава эздиайә.

Бәри эздитие әм дьһатьн наскьрьне „Ә'дәбиа"- мьләте шәрме. Сава избаткьрьне әм бьнһер'ьн к'а бәит'а Шәмсда, сәвәqа 50-и чь дьвежә:

Шихади һат Лальшә
Хәмьлйә дьлqе р'әшә,
Ә'дәбйа һ'ал пе буйә хwәшә

Дьрозга Шəмс сəвəqа 5-а дьвежə.

Йа Р'еби, ч'ьре тə гöр'ивьн
Бусате тə данивьн, дəсте тə
Ə'дəбəтйа Шəрq у Шə'м wəркьривə
Т'аще Хəлифəта, сəре Шех
Смаиле ə'нзəли qəwин qədимвə.

Wəхта əм ə'дəбибун- wəлате wə Мидйа бу (Мьридиа). Wи wəхти п'адьшатйа мə h'əрф у ньвисара мə həбу, к'ижана əз инькьлда дьдмə к'ьвше:

П'адьше мə эздиа Эзид бу. Сава избатие əм бьнhер'ьи, к'а qəwьле К'оч'əка, сəвəqа дəhада нawa те готьие:

Аг'ае мьн Эзидə,
Бəнраqа сорə- сьпи п'нада,
Чардə тəвəке ə'рде у ə'змин
Дəсте Сöлт'ан Эзидда.

Йале мöсöлманада, hьндава мьлəте мəда бу фəрман (зордари) Бьи зора у зöлмеда əм балабəлаи бун. Гəлəк жь мə, е бь зора е тьрса, е бь р'əзадьли т'əрка мьлат у анина дине хwə дан, чун гьhиштьн мьлəте щöда-щöда, qəбул кьрьн h'əзандьна wана. Пəи we йəкер'а əwана сава мə дьhа хəдар бун, нə кö дьжмьн.

Мəзьне мə дьвежьн: „Хwəде тö h'əwза мə жь мьлəтфьроша у динбəтала бьки". Лома жи, əм дьвежьн „хуна эздна жь эздиайə, к'и нə т'əзи мəйə- əw нə жь мəйə".

Արամեական գրից առաջացած գրի մի ճաճի տեսակներ։

П′арәкә ә′дәбиа, е кӧ манә сәр h′әвандьн ›′рф у ә′дәте хwәи мьqәр′ьм, әwана бь сәрwe-›тйа Эзид чунә Шәнгале, к′идәре зиарәте мәнә. К′е ıу wьра әwана сәр наве Эзид. hатьнә назкьрьне Эзди. Гәлә т′ариqзан, эздитие h′әсав дькьн чawa ı′әвачдьн, әw т′ариqзна нә р′астьн, Эздити нә h′әзандьнә, әw наве мьләте мәйә. Т′ӧнә т′о мьләт. wәки бе назкьрьне пе наве дине хwә. Сава we ıзбатие әм бьнhер′ьн, к′а qәwьле „К′оч′әка“ сә››оqа нәhа чь дьвежә:

Эзидо ә′лекьм сәлам.
Нав дьк′ре тә гер′иа Шерq h′әтани Шә′м,
Мә дин Шәрфәдинә, qӧлбә Канна Сьпиә,
Атqата мә- наве Сӧлт′ан Эзид т′әмамә.

Пе готьна әве сәвәqа qәwьл, әм сәрwахт цьвьн, wәки Эзид атqата мәйә, не кӧ дине мәйә.

Пән чәнд салар′а, дӧбарә сӧрмание сәр мә ‹ьрә фәрман. Әwана нәдьхwәстьн наве Эздитие бьhельн сәр р′уе ә′рде. Мә′на we әw бу, wәки шәр′е дәшта К′әрбәлаеда, к′ижан кӧ дьчу орт′а сӧрмание у эздиада, hатьнә кӧштьне h′әсән у т′ӧсәин нәвие Мәh′мәд П′ехәмбәр. h′әтани ве гаве жи, ль зиарәта сӧрмание- Мәк′к′а- Мәдинеда (Мек′к′а) шькьле Эзид гәләки мәзьн, сиари сәр тәспе боз, р′ьмә дестда. к′ьнще wийә сор hәйә. К′ьнще сор сава сӧрмание нишана хуна әwләде т′ехәмбәрьн. К′ижан сӧрман дьчә h′әще, борще wи әwә, h′әвт кәвьра бавежә шькьле Эзид, wәки т′әща wи qәбулвә, әw h′әщивана к′ол у бин, бь

hерс у инк′, кəвьра давежьнə шькьле Эзид. We дəме, həв п′епəс дькьн, гəлəк жь wана, хазьма кал у пире h′ьзек′əти бьн льнгада дьфəтьсьн. Щəм wана öса ə′дəтə, wəки к′е we р′оже бе көштьне- əwи щьнəтийə. Лома жи гəле динп′арезе сəwдасəр, шəwат дьщə′диньн we р′оже хwə бьдьн көштьне.

Wəхта we фəрмане п′арəкə эздиайə мəзьн, эла Хальте Бьнwəли чу hьндьстане. Сава əw п′ара чу hьндьстане qəсидə дьвежə. „Щawe бьднə hьндьстане бьра qəwинкьн, дəвт′əра дин у Имане, Сөлт′ан Эзид, шəhəре Шə′ме диса hьлда, р′уньшт наве".

Əм эздие манə щие хwəда, пəи чуина эла Хальте бьн Wəлир′а, п′арəк жи hатə алие Р′оhьлате бал əрмəниа, чьмки хачп′арезийа зор мə недькьр. Əм эздие wəлате Əрмəнистане, Гөршьстане у Урьсете пəиhатие we п′аренə, к′ижан кө h′атнə Р′оhьлате. хwə ль əрмəниа у урьса гьртьн.

Дьжмьн нə т′əне əм дькөштьн, т′алан дькьрьн, wана öсажи дəфт′əре мəйə дин, т′ариqе у ед маин дьбьрьн, дьшəwьтандьн. Əwана дхwəстьн мəра т′ө h′ими, т′ө тьшти нəhельн, wəки нькльəте мə пашwəхтие, нькарьвьн пе we йəке хwə бьдьнə наскьрьне. Wи wəхте зөлма гьран, qөльхчие дине мə эздиа, к′ижан кө Шех у П′ир бун, əwана нькьвисара „Зебуне" əзбəри hин бун, wəки паше карьвьн ə′рф у ə′дəт, öсажи мьлəт хwəикьн. Əз диса готьне хwə дьwək′ьлиньм, wəки мьлəте мə гəлə зөлм дитйə, əм нава гəлə тə′ли у тəнгасиара

дәрбаз бунә. Жь мә һатынә көштьне, сәржекьрьне' шәwьтандьне, т'әви гәлә әwләде мьләт, мал у һәбуна мьләт, мә өнда кьрьи гәлә пьрсе керһати сава р'ожа ироин. һ'әтани ве гаве бь к'омәкдарийа р'сзане мьләт, сәрwер у пешик'еше мьләт, мә хwә' кьрйа зьман, р'е- р'ьзм, ә'рф у ә'дәте мьләтие. Wәрьи әм п'атә бьдьи бер наве wана, бер мәзоле wана, р'ә'ме бьхwазьи р'өһ'е wанар'а, к'ижана э мьре хwә нәһевьшандьи, сәре хwә дан сава нзве мьләт у бона р'ожа ироин.

Дине эздиа-Шәрфәдинә. Р'иа дине Шәрфәдин гәләки т'әмьз у гөманә. Әw дине маин п'епәс накә, бәрк'иа һ'әвандьна мьләте хәриб нача, өсажи дьжмьитае нав мьләтада пежда наинә.

„Навьнә эзди, Эзди жь диа хwә дьвьи чаwа Эзди, хуна эздийа жь эздиайә".

Р'оже дәрбазбуи һәмин чунә, бөһөринә' wәрьи әм пәи п'еле бөһөри нәк'әвьи. Өсажи к'е зөлм у зордари мә кьриә- әм бир бькьи. Ве гаве дәwләта мә т'өнә, әм бәла бунә сәр т'опа дьниае, сава мьләте Эзди бьминә сәр ә'рф у ә'дәте хwә, нәхше мьләтие өнда нәкә, лазьмә әм занәбуне хwәйә анина дин, р'е у р'ьзм, ә'рф у ә'дәте мьләтие дьһа мәһ'кәмкьи у дәрбази нава ньсльәта пәи хwәр'а бькьи. һәма бь ви нет у мәрәми, әв к'ьтева те ньвисаре. Әл борщдарьи сәр дәрәщә бьлнд хwәикьи ә'рф у ә'дәте хwә, қануне р'абун у р'уньштандьна мьләтие, өлме анина дине хwә, к'ижана әм хwәи кьрьнә һ'әтани р'ожа иро. Әм

борщдарьн занәбуна хwә дәрбази нава пәиһатйе хwәкьн, әwе гәләки кери wана бе. ӧлме анина дине мә, занәбуна р'е у р'ьзм, ә'рф у ә'дәте мьләтие, жь алие кал у баве мәда, нав дәwьр у зәмане дурә- дьрежда һатьнә сеwьрандьне, ләвданине, әw п'арч'әки мәдәнйәта мьләтие дәwлә-мәндьн, пе к'ижане әм дькарьн бәр дьне- а'ләме к'ӧбар бьвьн. Нә ахьр әw гьшк һәбуна мә эздиайә, чawa дьвежьи, к'әда кал у баве мәйә, пе һ'ьш у сәwде wан һатиә сеwьрандьне, мә әw жь хәлqе хәриб һьлнәдаїә. А бой ве йәкежи әw ӧлм, әw занәбун бой мә йа һ'әлалә, т'әмам һәбуна мьләтиейә.

Тә'ләбәхтир'а ве гаве нав щьмә'та мә- эздие Әрмәнистане, Гӧрщьстанеда Шех у П'ире занә кем һәнә. Әрмәнистанеда Эзди бәланә, т'ьреqе зачә, р'астһатьна wана т'әви щьмә'те кемә. Жь qәwата wана дәрә wәки занәбуна хwә щьмә'тер'а шьровәкьн, р'е у р'ьзме нишани wанкьн. Мәва ә'йанә, wәки жь сала 1937-а һ'әтани дәстпебуна сале пенщи, йале һ'ӧкӧмәтеда һ'әвандьна мала Хwәде һатьбу асахкьрьне. Гәлә Шех у П'ире мә эздиа һатьн сьргункьрьне, гәләк вәнәгәр'иана мала хwә. Әwләде Шех у П'ира, нәwерьбун мина бәре һини р'иа динбуна, Занәбун һатә кемкьрьне, йанежи һатә биркьрьне. Р'уе we нәзанбунеда ве дәме qәдьр у сианәт нав Мьридхане у мала Адиада, һатьнә кемкьрьне, чьмки т'ьреqа нәзан сава мьләт нә керһатиә. Т'ьреqе занә иро мина һewe, нан у аве щьмә'те лазьмьн, Сава we

нәзаньбуне, чуин- hатьна мала Адиа нав мьрид-хане кем буйә, а ләмажи п'ае- п'ьр'е жь мьләт, ә'рф у ә'дәт, р'е у р'ьзма мьләтие йане qәт ньзанә, йанежи hьндьки занә. Жь нәзание гәлә пьрсе хьрав пежда тен. Пешие мә готьнә; „Нив h'әкима, щан дәрдайә, нив ӧлмдара дин дәрдайә".

Жь сала 1990-ида, h'әвандьна мала Хwәде диса вәгәр'иа щәм щьмә'те. Т'әмамйа мьләта дәстбь h'әвандьна хwәйә кал у бава кьрьнә. Дер у мьзгәвте хwә дьдьнә чекьрьне, к'идәре т'ӧнәнә е т"әзә дьдьнә сәкьнандьне. Qӧльхчие зиарәта дәстбь qӧльха хwә кьрьнә, ә'дәте биркьри бир тиньн, занәбуна хwә щьмә'тер'а шьровәдькьн. Әм дьвиньн, р'о бь р'о әхтәрие qӧльхчие дер у мьзгәвта мәh'кәм дьвьн, бе баwри те hьлдане, баwәри зедә дьвә. Щьмә'та хwәдеh'әвин дора wана зедә дьвьн. Шабунәкә гәләки мәзьнә, wәки иро наве Хwәде сәр заре гьшкайә. Лазьмә әм жь мьләте маин пажда нәминьн, занәбуна дине хwә бьдьнә зедәкьрьне. hәр кәс жь мә готи бьщә'динә, мьqати р'е у р'ьзма кал у баве хwәвә, дәрhәqа анина дине хwәда, ә'рф у ә'дәте мьләте хwәда занәвә.

Әз, әве дәвт'әре дьньвисьм сава hәр әwлә-дәки Эзди. Бьра әw бьхуньн у заньвьн ә'рф, ә'дәте мьләтие, әwе занәбуна хwә дәрбази щәм әwләде хwәкьн. Әве дәвть'әреда чь те готьне, т'әмам пе готьна qәwьлайә; пьрсәкә т'әне жь алие мьнда нә hатйә зедәкьрьне.

h'ӘЛАЛКЬРЬНА Р'Öh' У ЙАЗА БӘНДА, АНГОРИ АНИНА ДИНЕ ЭЗДИА

Жь цьрара дине мьләте маин әм заньын wәки чахе бәндәк дьк'әвә бәр р'öh' (мьрьне), гази р'езане дине хwә дькә, цәнщи у хьравиа. кö саг'на хwәда кьриә, тәмами wир'а дьвежә. Бь шә'дәтиа wи р'езанәи гöне хwә дьдә р'уе хwә, т'әwaqe мала Хwәде дькә, wәки гöне wи бьбәхшинеда. Бь wи h'әсави әw дьхwазә р'öh'е wи афукьри, йане- т'әмьзбуи жь ве дьниае hәр'ә дьниа дьне, к'ижане әм Эзди хwәр'а h'әсав дькьи мала hәqие.

Сава эздиа h'елалкьрьна р'öh' пе шә'дәтийа дин те кьрьне, к'ижане готи h'әр йәк заньвә, беи занәбун у готьна шә'дәтие, р'öh' нае h'әлалкьрьне. Әм гьшкжи әhәле мьрьненә, әм жь хwәлие че бунә, әме бьвьнә хwәли. К'и мә we к'ö бьмьрә у к'әнге бьмьрә- мәва тә'риә, ле хwәйе йази у мьцәдәра мәва әw йәк ә'йанә. Йазйа бәнда жь алие мала Хwәдеда те к'вшкьрьне. Qәwьле „Сәрәмәрге" сәвәqа пенща wa дьвежә:

Qәндиле нъзьли сöр'ә,
h'ьнарә цьсмәтә жь мьнр'а,
hәгәр hьндькә, hәгәр п'ьр'ә,

Әм жь ве сәвәqе wa сәрwәхт дьвьн: h'ьнарә сорә гöловәр'ә дәсте мәдайә. h'әтани әм we h'ьнаре кәр нәкьи, әм нъзаньи орт'а weда чь р'енги, чь тә'ми дәндьк hәйә. hәгәр дәндьке we h'ьнареда

сорьн, сьпинә, ширьньн, йане тьршьн: әw qьсмәте мәиә.

Хwәде р'öh' бәр' меда аниә, ә'мьр дайә мә, йазийа мә ә'ниа мә ньвисиә, һәр йәк хwәйе йазийа хwәйә.

Ә'мьре дьрежә йане ә'мьре кьиә. һәбукә йан т'öнәбунә- әw п'ара мәйә, Хwәде хwәсгиә, т'ö к'әс нькарә әwе ньвисаре, бьгöһезә. Wәки әм ньзаньн әме к'әнге у к'ö бьмьрн, сава р'öh'е мәи һ'әлалкьривә- лазьмә әм һәр эвар, wәхте сере хwә дьдьнә сәр бә'лгие хwә сава хәwе, шә'дәтиа дине хwә бежьн. Әз гöманьм, wәки пе ве готьна мьн һуне мьнр'а qаилвьн, wәки шә'дәти пьрсәкә һәрә фәрзә сава эздиа. һәр әwлэдәки Эзди сава ахьрәта хwә борщдарә шә'дәтие заньвә, Херә, нә гönәйә, wәки йәки занә е иәзан һини шә'дәтиекә. Гönәйә, wәки мер к'ölфәта хwә һинкә, йане жи к'ölфәт һ'әлале хwә һинкә. К'е йәки һини шә'дәтиекә әw сава wи дьвә сәида, йане- дәрсдар. Гönәйә- шагьрт дәрздаре хwә бьстинә, дәрсдар шагьртар'а wәкә де у бавапә, сәидае мәрийа wәкә we т'ангенә.

Ш Ә' Д Ә Т И

I

һәqе мьн Эзид
Qölба мьн каниа Сьпи,
Дине мьн, Шәрфәдин

Мьтh'әвә дине мьн мәләк Фәрхәдин
Qасьде р'öh'е мьн, Сьщадин
Щәлате р'öh'е мьн Насьрдин.
h'әща мьн, Qöбьлдор
Каниа Сьпи, гәлие Лальще дьвә мор

II

Шәдәтийа мьн, мьк'им Әла
Шихади hәбуби Әла
Шихьсьн Р'әсули Әла.

III

Сьлавә Мәргае, мәqлуби сәрае
Щемае, бьни мае
Щие Эздихана Шерq у Шә'м
Дьчә бәр tawaве сьщудае.

IV

Эздимә, эздимә,
Шех, П'ир, Оста, Мәphәби
Йар у бьре ахрәте мәwламә,
Сьлавк'еше Каниа сьпимә
Ви дини, ви мәсәви, нав дькьре Шихади
hәрпенщ т'ьреqе xwe р'азимә

V

Мьнәтк'арьм мьнәте
Wаварьм шьлә'те
Йа Р'әби шькьр
Шихади дамә сәр пәшкә сönәте,

VI

Йа Р'әби, мьнәтк'арьм мира
Wаварьм жь wавира
Йа Р'әби шькьр
Шихади дамә сәр пәшка Шех у П'ира.

VII

Йа р'әби, мьнәтк'арьм- мала Адиа,
Wаварьм жь Qадийа
Йа Р'әби шькьр,
Шихади, дамә сәр пешка Мәләк
Шихьсьне Адиа,

VIII

Йа Р'әби, Щихади П'адьшайә
Щехöбәк'ьр Мәwлайә
Шехшьмс ч'ьрайә
Шә'дәтиа имана хwә
Наве Мәләки Тawьс hьлдайә.

IX

Шихади даимә
Шехшьмс qәдимә
Шә'дәтиа Ймана хwә
Наве Мәләки Тawьс анимә.

X

Шихади Хәфурә
Шехшьмс нурә,
Шихьсьн Р'әсулә,

Шә'дәтна Имана хwә
Наве Мәләки Тawьс qәбулә.

XI

Дәрде мьи, дöа'е мьн,
Шехе мьн, Мәwлае мьи
П'ире мьн, остае мьн
Сәре мьн, сәр бә'лгие мьн
Бә'лгие мьн, бәрье шьваке
Йа Р'әби, бьди хатьра Эзид у маке
(дәрге хера вәкә. дәрге шәр'а дадә,
ахриа мә р'ә'м бькә).

Т'Ә'ФИЛКЬРЬН- ВӘР'ЕКЬРЬНА МЬРИА

Бәндә wәхта дьчә бәр р'әма Хwәде (wәфат дьзә, дьмьрә) р'öh'е бәнда дьчә, дьминә qальбе вала. Сава избатие әм бьнер'ьн, чька qәwьле „Сәрәмәрге", сәвәqа 35-а чь дьвежә:

Р'öh' чу, ма qәдибн qальб,
Р'awәстиайә сәр мә дәстәки Тальб,
Әва к'аса вәхwариә- нәви Мәh'мәде
бьн Ә'вдьлә,
Ә'лие бьн Ә'бут'альб.

Пәи мьрьна мәриар'а диндара е мьри сава зендиа дьвә диндара qнамәте. Лазьмә сьфәте мьриа бьиьхемьи, h'әтани щьнйазе мьри нәhатиә шуштые (моркьрьне). Әхтәриа лезьме хуне hәиә

эьт′ара сәр сәфәте мьри бьльндкьн, бьвиньн у диса бньхемьн, вәкьри нәһельн. Нэ лазьмә щьмә′та манн сәфәте мьри бьвинә.

Мьрьн тьштәки зорә, әw дәсте мәрийа жь дьнйа р′онк, пьсмам у лезьма, һәвал у һогьра, өсажи нәфәре мәрийа жь һәв дькә. һ′көме мьрьне һ′көмәки гьранә. әw карэ гәлә гөһастьч сәр сәфәте мәриа бьһелә. Әw банә, wәки щьмә′те саг′и у сьламәтиа е мьрида чawa әw дитйә, бьра әw дем у қәрәфат һәма өсажи бьминә бәр ч′о′ве wана, нә кө деме гөһасти бьн һ′көме мьрьеда.

Wәхта мьрьна мәрна, бь қьрара дине мә эздиа, готи һазьрвьн т′ьреqе фәрзе, е кө саг′на мьрида бь шә′дәтиа Шәхсе мә эздна (хәрqә йане к′өльк) дәст у дамьн һәв гьртьнә. Әw т′ьреq wьра һазьр дьвьн сава дөа′- дьрозга, қәwьла у бәйт′а бежьн бона афукьрьна р′өһ′е мьри, өсажи к′әфәне мьри бьфэсьлиньн (бьбьр′ьн) у моркьн (бьшон). Чь т′ьреqа шә′дәтийа (Хәрqә у К′өльк орт′а wи у е мьрида т′өнә, хьзмәта әw бькә, чawa сава wи, өсажи сава р′өһ′е мьри бәталә. Әw йәк гөнәйә сава т′ьреqа, ле сава е мьри-р′өһ′е wи т′әнгәзарә бәр диндара Мире wи, р′өһ′е wи бехwәйә.

Т′ьреqа Фәрзе, сава е мьри, чawa жоре һатә готьне, кө бь шә′дәтиа Шәхса фәрз орт′а wанда һатийә мәһ′кәмкьрьне, әw һәвале һәвә ве дьниаенә, ле щьде wана wәк′иле р′өһ′е wанә (ахьрәте, дьнна һәq).

Сава избатие әм бьньһер'н, к'а qәwьле Бawy-Бәк'ьре Омәра сәвәqа 17-а, 18-а чь двежьн:

17

Сәһ'әта тен мьн ньлтиньн,
Сәр чар дара дькъи, дьшьдиньн,
Дьвен- дәст нәдьнә ви щьниази,
Әви щьниази һәрпенщ т'реqе хwә нинә,

18

Сәһ'әта тен мьн дьвәнә,
Сәр чар дара дькәнә,
Дьвен- Әви щьниази вьра ньлдьн,
Әви щьниази һ'әрпенщ т'ьреqе хwә һәнә.

Чawa әм дьвиньн, бь готьна qәwьл к'е саг'ийа хwәда бе т'ьреqә- р'öһ'е wи бәнде бехwәйә. Чь т'ьреqа һазьрвә сава вәр'екьрьна wи мьрии, к'ижан кö саг'иа хwәда бе т'ьреqбуйә, әw т'ьреq нә лаиqи наве т'ьреqтаейә. Т'ьреqе öса кемасие дькьнә навә һ'әд у сәда мьләтие. Гәлә мәри бь гömана т'ьреqе öса, саг'ийа хwәда нафькьрьи сава дәст у дамьна. Чь бәнде саг'ийа хwәда бе т'ьреqә, гәло чь лазьмә сава р'öһ'е wи бенә готьне qәwьл у бәит'е эздиа?

Мьрие эздиа тене к'әфьнандьне (к'әфәнкьрьне) к'әфәне мьри, т'ьреqе фәрзе дьбьр'н (дьФәсьлиньн) Qәwьле „Серәмәрге" сәвәqа 32-а дьвежә:

К'әфәне мьи пиванә,
Qәрqәре мьн бьр'инә дö газ нивамә,

К′әфәне мьн бьр′инә доздә газанә,
Данимә нава щьниазанә,
Сәр мьн дьгрин wәли бьразианә.

Әм жь ве йәке сәрwахт дьвьи, wәки мьрие эздиа готи бенә к′әфьнандьне. Пьрсе маин сава мә кер наен, әw гәләки гönәйә сава е мьри. Әм готи гöр″а дине хwә бькьн, нә лазьмә әм qьраре дин бьдьнә диндаре.

Qәwьле „Сәрәмәрге“ сәвәqа 33 дьвежә:

Тә′зи дькьрьн we дьһьштьм
Данимә сәр п′уш дьшуштьм
Авә гәрмбу пе дьньвьштьм

Әм п′ак заньн, wәки авә сарвә зиана мьри те т′önә, ле wәхта qәwьл дьвежә, к′ижан кö р′епишә- сава мә эздиа, әм готи гöр′а qәwьле хwә бькьн.

Һәр мьлятәк пе qьрара анина дине хwә пежда дьчә. Т′ö кәс, щур′ә- щур′ә qьраре мьлятe маин нав хwәда надә дәрбазкьрьне. Һәр мьлятәк бәдәw у мәһ′кәмә ә′рф у ә′дәте хwәва, нәхш у нигаре хwәвә.

Т′ьреqа фәрзә, бәри т′ә′филкьрьна мьри готи шә′дәтиа дине хwә бежә, паше мьри моркә. Әw т′ьреqа шә′дәтиа дине хwә ньзанә- нькарә хwә һ′әлалкә, әwe чawa р′öһ′е мьри бьдә һ′әлалкьрьне?

Пәи к′әфьнандьна мьрир′а, т′ö wәхта сурәте wи нае вәкьрьне, wәки бе вәкьрьне- моркьрьиа т′ьреqа бәтал дьвә, һ′әсав дьвә, мьри нәшушти те һ′әдкьрьне.

Wəхта дəрəбəста мьри жь мал дəрдьхьн, дьвьн бəрбь мəзəл, т'ьреqе wиə фəрзе дьдьнə пешиа дарəбəсте, qəwьла дьвежьн h'əта нав мəзəл. Хенщи т'ьреqе, əхтəрийа т'ö к'əси т'önə пешиа дарəбəстек'əвə. Е мьри дьчə мала хwəйə həqие, ле əwе саг'ə пешиа wи дьчьн, əwе к'öда həр'ьн? Qəwьле „Сəрəмəрге" сəвəqа 38-а дьвежə:

Бьрьмə дəр мала мəзьн,
Ч'ук у мəзьн пəи мьн дьбəзьн,
h'əмушкə хьзмəта мьнə лəзьн.

Е мьри дьчə мала хwəйə həqие, р'ожəке беəме пəи wи həр'ьн, нə лазьмə əм лəзк'əвьн, бəри мьри həр'ьнə мала wи.

Wəхте щьниазе мьри пəнаи т'ьрбе дькьн, лазьмə бьре ахьрəте т'ьрбела гьриа сери вəкə. Qəwле „Сəрəмəрге" сəвəqа 44-а дьвежə:

Бьрак дьве т'aqəтə,
Бьра гьриа сəре мьн вəдькəтə,
Бəлки Нькнькин сəр мьн нəте.

Дöбарə сəвəq дьдə избаткьрьне, wəки к'əфəн сава мьрие эздиа фəрзə. Wəки к'əфəн т'önə, хьзмəта бьре ахьрəте we т'ьрбеда чьвə?

Пəи т'əмамкьрьна т'ьрбер'а готи дö сəркелка даиньи, бе сəркелк əw нае h'əсаве, нае наскьрьне чawa мəзəл. Qəwле „Сəрəмəрге" севəqа 41-е дьвежə:

Дö кела датиньн- əва мəзəл,
h'əр'ие давежьнə сəр дəрзə,
Хwəлие давежьнə сəр мьн, чawa лəзьн.

Чawa дьвиньн, qəwлда те готьне сава сəркелка.

Əм п′ак заньн, wəки, бəри пежда hатьна бəнда, hатə чекьрьне qальбе Адəм П′ехəмбəр, Qальбе Адəм, hатə чекьрьне пе аве, хwəлие, hewe, ле пашwəхтйе, кьрьнə нав агьр харенг кьрьн. Qəwьле Шехöбəк′ьрда сəвəqa 25-а дьвежə:

П′адьшае мьни щəбарə
Жь дöр′е фарq кьрийə чарə
Байə, авə, ахə у нарə.

Qьльбе Адəм, чьл сали вала ма. Готи р′öh′ö бьчйа текəта qальбе Адəм, Адəм бьбйа мəри. Ле р′öh′ö, заньбу wəки жь Адəм мəрие чевьн, əwи дьгот. „Жь Адəм, бəндəе чевьн, əwe хьравие бькьи гöна qазьнщкьи, пашwəхтие əзе щəфе бьк′шиньм".

Р′öh′ö нəдьчу qальбе Адəмда нəдьhewьри. Ле бь хwəстьи у h′öкöме Хwəде р′öh′ö чу qальбе Адəмда hewьри. Адəм р′öh′ö бəрда hат бу мəри.

Qəwле Зəбуне, сəвəqa 29, 31, h′əта сəвəqa 35-а дьвежə.

29

Чьqас к′ниат пе зəинанд
Чар qьсм ани те h′əиранд
Qальбе Адəм П′ехəмбəр
Же ньжьланд.

31

h′əвсöр гəр″йа hат hьндавə
Qалбе Адəм П′ехəмбəр
Манə бе кавə
Го, бежнə р′öh′ö чьла начə навə?

32

Бана wə hədьри, Дəф, Шьвав,
Тип, Зьвав, Саз у Тəмбур
hатьн бöhöрин
Р′öh′ö чу qальбе Адəм
П′ехəмбəрда hewьри

33

Əw к′аса Адəм вəхwар вəжйа
Məст бу h′əжйа
Гошт гиhане wи рьh′йа
Хуи гиhане wи гəр′йа
Əw четьрбу щара бəре.

34

Əw к′аса Адəм вəхwарə
К′əрəма Хöдане к′асебу hатə диhарə
Адəм бенъжи, дəр у сəh′ət пе бунə
hьшнарə,

Әw к′аса Адәм, вәхwариә ле хwәш те
К′әрәма Хödана к′асебу гьhиште
Мер, мәләка, мьле Адәм гртьн бьрнә
бьhöште

Ләмажи әм Эзди, h′әр′ие давежьнә сәр дәрзе мәзәл, ле ахьриеда сәр т′ьрбе агьр ведьхьн. Ве йәкева те избаткьрьне, wәки әм жь хwәлие hатьнә чекьрьне, әм дьвьнә хwәли.

Чь wәхта т′ьрба мьри т′әмам кьрьн, йане хьтьм кьрьн, т′ьреqе фәрзе готи qәwл бежьн. Изьн т′önә wәхта тәвьрк′ол дьхәвьтьн- т′ьреq qewл бежьн, әw йәк гәләки гönәиә hьн сава тәвьрк′ола, hьн сава т′реqе.

Сьриа готьна qәwьла, изьн т′önә щьмә′та hазьр хәвәрдә, qәльие бьк′ьшинә, р′уне, йане жи дәсте хwә бьдә пьшт хwә. Щәм т′ö мьләти изьн т′önә, wәхте нöхте дин тенә хwәндьне, йане теиә готьне, щьмә′т чь бьхwазә әwежи бькә. Чь wәхта щьмә′т т′әмам жь сәр мәхбәр дьчә, wи wәхти т′ьреqәкә wи, т′әви пешәки мьри дьминә, сава т′әслимкьрьна ә′рде.

ДÖА′ Т′ӘСЛИМКЬРЬНА Ә′РДЕ

Сәлам ә′лекьм, йа Дәwреш ә′рд.
Йа Р′әби, тә т′önәбун да, hәбун бьр,
Р′ожәке р′ожан дьбу, к′örсик назьли
ә′рда дьбу
Шихади wхә qази дьбу,

Шехöбәк'ьр навбәрчи дьбу,
Шихьсьн шьвә'тчи дьбу,
Ә'рд һәq, ә'зман һәq,
Нар һәq, нур һәq,
Йа Р'әби, һәq төи,
Р'уньшти сәр к'öрсиа һәqие.
Йа Дәwреш ә'рд, т'ö сьт'ариє р'öһ'е
мьри бьки.

Дәwреш Ә'рд Шехöбәк'ьрә, әва дöа' с
щара сәр т'ьрбе те готьне.

Х Е Р

Чь wәхта нәфәрәк льчә бәр р'әма Хwәдє. р'ожеда һ'әиwанәт те сәржекьрьне сава нав: р'öһ'ьстин (Насьрдин), гор'к'әни.

Сава азайа р'öһ'е мьри, ленә даине се хер, нав: саледа. Хера ә'wльн те даине: се р'ожиеда. пеищр'о.киеда йане жи һ'әвтр'ожиеда. Р'ож тенә һ'әсавкьрьне, жь р'ожа һ'әдкьрьна мьрир'а.

Р'оже херанә: Лә'д, Дöшәм, Сешәм, Чаршәм. Ле Пенщшәм, Ини, Шәми, нә р'оже херанә. Бь ви һ'әсави, әвара лә'де һ'әиwана хере те сәржекьрьне, дöшәме сьвә зу хер те даине. Дöшәме

эваре h′эиwана хере те сәржекьрьне, сешәме сьве зу те даине, сешәме эваре h′эиwана хере те сәржекьрьне, чаршәме сьве зу те даине.

Чьма Пешәм, Ини у Шәми не р′оже херанә? Qәwле Зәбуне сәвәqа 24-а у 25-а дьвежә.

24

П′адшае мьн,
h′әрчар йаре хwә хәwләиә
Дькә р′аки бькә
Дькә х′ьниатәке авакә.

25

Инйе кьрә асасә
Шәмие бьр′иә кьрасә
Чаршәме дьниа кьрә хьлазә
Паши h′әвсьд сали hәw паше
Сәрда hатиә, hәвсӧр′, долиан у к′асә.

Qәwл дьвежә wәки р′ожа шәмие бьр′иә кьрасә, йане hатиә qьраркьрьне h′д у сәда дьниае.

Ӧсажи әм пе готьна qәwл сәрwахт дьвьн, wәки. ини р′ожа щьмh′а мераиә, шәми р′ожа h′әд у сәдейә, ле Пешәм р′ожа нане мьриаә. Р′ожа пешәме, чь жь мала мә дәркlәвә, әw хера т′әмамиа мьрие мала мәйә, чаwа дьвежьн, мьрие (хәвае h′әтани йе р′ожа ироин).

Бь ви h′әсави сава р′оже хера дьминьн, Лә′д. Дӧшәм, Сешәм, Чаршәм.

Чь хера нэ р'ожа херевэ, h'эсав бькэ хер нahатиэ даине (бэталэ).

Hэр шöхöлэк бэдэw у маqулэ wэхте хwэда, хержи, qэбульн р'оже к'ьвшда.

h'эиwане сава хере тенэ сэржекьрьне, эwжи мина р'оже хере готи кьтвьн. Мэва э'йанэ, wэки навэки Хwэде Херэ, öсажи мева э'йанэ, Хwэде йэкэ нэ дöдöнэ, лэмажи хер кьт тенэ даине, не кö щот. Фэраqе хера теде че дькьн- h'эсаве wанажи готи кьтвэ. Сэва чь кьтве? жор hатийэ готьне.

Данна хера дöда у сьсиа, дьмннэ сэр мэщал у хwэстьна хwэие мьри.

Чаwа шэ'дэти сава h'элалбуна р'öh'е бэнда, öсажи Т'эрqин сава h'элалкьрьна qэт'ла h'эиwенэ. Чь h'эиwана сава qöрбана у хера те сэржекьрьне, бе Т'эрqин нэ h'элалэ, чь тьште нэh'элалэ, эw жи нэqэбулэ.

Чь wэхте хwарьна хере hазьр дьвэ, сэр we хwарьнеда те готьне Т'эрqин. Пеи готьна Т'эрqинер'а се т'эвах хwарьн тенэ дэрхьстьне- хера Зьбениа. паши wьра хер те даинс, чаwа qьрара мэиэ.

Зьбени дэргэване дэрге херанэ, чь хера п'ара wана тс т'önэвэ, эwана дэрге хера бэр хере вэнакьн.

Щинаре мала мьри, пэи h'эдкьрьна мьрир'а, готи намэки саи (т'эне нан) жь мала хwэ дэрхьн бьшиньнэ мала щинара, сава дэрге мэзэл, йане жи дэве мэзэл.

Бь готьна дине мə эздиа, öсажи бь готьна дине маин, əw мəзəле мьрие т′əзə we həр′ə wьра бе h′əдкьрьне; се р′ожа пежда р′öh′е мьрие wи мезəлида ə′йан дьвə, wəки we мьрики биньнə нав wи мəзəли, ле əw ньзаньн к′əйə.

Пəи h′əдкьрьна мьри у т′əслимкьрьна ə′рдер′а, wəхта шьмə′т жь сəр мəзəл вəдьгəр′ə, wи wəхти т′əзə р′öh′е мьрива ə′йан дьвə, wəки е мьри əw хwəхwаиə, р′öh′ дьчə, qальб дьминə.

Əм заньн, wəкиТр′öh′ жь р′əма хwəдеиə, ле qальб- жь хwəлиеиə. Wə′дəда qальб дьр′ьзə, п′уч′ дьвə у дьвə хwəли. Сава избатие əм гöh бьдьнə qəwьле Бawубəк′ьре Оməра, сəвəqа h′əвта у h′əишта чь дьвежьн:

7

Qəwьле Э′бухане
Р′öh′ р′əh′маниə навə фане,
Qальб і жь ахейə,
Нав ах у бəре сарда даниə,

8

Qəwьле Э′бук′еньже, р′öh′
р′əh′маниə напəрьже.
Qальб і жь ахейə
Нав ах у бəре сарда дьсожиə.

Чь wəхте р′öh′е мьри дьчə qальб дьминə, Р′öh′е мьрие wи мəзəлида дьчьнə дитьна р′öh′е мьрие т′əзə, дьхwазьн заньвьн, чька əw мьри жь к′ейə. К′ижан щинаре нане дəве мəзəл дəрхьстиə,

р'öh'е мьрие wана бь əхтəри дьчьнə щəм р'öh'е мьрие т'əзə, пе дьh'əсьн, к'а к'еиə е мьри. Wəхте пе дьh'əсьн, wəки мьрие т'əзə нə жь wиə, əw пьрса qəwьм у лезьме хwə дькə. К'ижани кö нане дəве мəзəл дəрнəхьстиə, р'öh'е мьрие wана нькарьн həр'ьн дитьна р'öh'е мьрие т'əзə, öсажи əw ньзаньн, чька е мьри к'иə.

Əм бьнhер'ьн qьраре дəwлəте сəр р'уе ə'рдс: Wəки мəрики мəриа h'əвседаиə (гьртиə) h'ə-тани к'аг'əза изьидайна сəрwере h'əвсе дəсте мəриада т'önəвə, т'ö wəхта наhельн мəри гьртие хwə бьвинə. Мəзьне мə бадьлhəwa нəготьнə, wəки əв дьниа, əw дьниа, бəр həв hатьнə гьртьне.

Сава мьриа, зендн дьк'əвнə нава h'əзьне. Нишане h'əзьне сава к'öлфət- т'əмəзиа р'əшə, сава мера сурəткöр'нəкьрьнə. h'əзьна мьриа те хwəнкьрьне h'ətани данна хера пешьн. Пəи херəр'а, бь qьрара мə эздиа, готи h'əзьн бе hьлдане. h'əзьна гьран (йа wэ'де дьреж) гönəйə, гьраниə сава р'öh'е мьри.

Əм хера у херата дьдьн сава р'онкаи у азайа р'öh'е мьрие хwə. Гəло лазьмə əм пе р'əше к'öлфət у сурəthьлнədана мера, р'öh'е мьрие хwə бькьнə нава тə'рие у тəнгасие?

Qьраре дине мə qьрарнə т'əмьзə маqульн, нə лазьмə əм сава щинаре хwəиə жь мьлəте дəр (щöда) гöhастьне бькьнə нава qьраре аннна дине хwə у мьлəтие. Ве пашwəхтие гəлə qиз у буке мəиə щаhьл, бона хwə жь к'öлфəте мьлəте щинар нədьн щöдакьрьне у сава хwə бьдьн к'ьвше, чаwа

qəбулкьре моде, к'ьнще р'əш хwədькьн, йане хwədегьрави əwана гələки шəwатьн сава е мьри. Гəло əw заньп, wəки qədре р'əше wəкə qədьре йе мьриə. Готи əwана qədре р'əше п'ак заньвьн у мьqатие we бькьн?

Бь qьрара анина дине мə, р'əш готи нəе п'епəскьрьне, нəжи сəр р'унен, Р'оаваер'а к'ölфəт готи р'əше хwə бьдьн вəкьрьне сава р'öh'е мьри нəк'əвə нава тə'рие. Бона мер у жьне h'əзьнеда. ньвина шəве асахə.

Бьра мəва ə'ианвə, зу йане дəрəнг əмежи бьмьрьн. Əw ə'мьре Хwəде дəрбəке даиə мə, лазьмə əм qаси qəwата хwə əшq у ша дəрбазкьн. Пе h'əзьне у дəстт'əwаркьрьне, нə əм хере дьвиньн, нəжи р'öh'е мьри.

Бəит'а П'ир Мəнде Гор' дьвежə:

Мəнал, Мəндо мəнал,
həр дьнали- həqе тəиə,
Гор' у к'əфəн жь мала мəиə
Шин у гьри бефəидаиə,

Əва дьниа хан у манə
Бəндə теда həр меванə,
Р'оже дора мə hьнəканə.

Əва дьниа ханə, хан дьминə,
Бендə базьрганə ле датинə,
Базьрган бар дькə дьчə, хан вала дьминə.

Əва дьниа хана т'ьжи,
Бəндə базьрганə ле дьheньжи,

Ахи Щьбраһил те р'оже һьнәка дькӧжи
һьнәк дьмьрн, һьнәк дьжин.
Р'ожәке we бе дора wанжи.

Бәниадәмо, бьньер'ә. р'оже у р'озгаре,
Т'әмашәкә чәлхе у фәрwаре,
Р'ож мә һатиә qама эваре,
һа тӧ бе баво, сәд щари дае,
Р'ожа чу, иди вәнагәр'ә нае.

һәр дьл wәрә шае к'ьбир,
Тӧ хофа Хwәде нәкә жь бир,
Бәр мьрьне тӧ нәвә һесир.

Тӧ ве дьниае нәвә тма,
Зер' у зиве дьниальке хwә нәкә щәма,
Әва дьниа һана һәбуби Хwәр'ажинема.

Тӧ ве дьниае чьqас хәват бьки,
һәгәр тӧ миртиа Мьсьр, миртиа
Шә'м бьки.
Ахьр те к'аса мьрьне тә'м бьки.

Мәнал Мәндо, мәнал,
һәр дьнали һәqе тәиә,
Гор' у к'әфән жь мала мәиә,
Шин у гьри бефәидаиә.

Q Ö P Б A H

Qöрбан тенə даине сава наве Xwəде у сава мьразе бəнда е qəнщие. Qöрбан öсажи тенə даине сава мер у мьлиак'əте мала Xwəде. Нав щьмə'та мəда гəлə мəри qöрбана дьдьн сава наве бəнда, сава нəвса xwə, йане жи сава əwлəдə xwə. Мəсəлə дьвен: „Əва qöрбана мьнə, qöрбана көр'е мьнə, qöрбана нəфəре мьнə. Əw нə р'астə. Əм готи qöрбане бьдьн бои наве мер у мьлиак'əте мала Xwəде, Əм р'əщае жь wана бькьн, wəки əwана ч'ə'ве р'əме сəh'ət- qəwата əwлəде мə у р'ьсqе мə бьнher'ьн. Мəсəлə, нəxwəшəки мə həйə, əм qöрбане дьдьн бои наве Шехале Шəмса. Р'əщае жь Шехале Шəмса дькьн, wəки əw нəxwəше мə р'ə'м бькə. Сава р'ьсqе xwə у бəхтəwариа мала xwə qöрбане дьдьн, бой наве Мəлəки Тawьс. Мəлəки Тawьс xwəие чəлха р'астə. Əм р'əщае ле дъкьн, wəки чəлха мə р'аст бьзвьр'инə, р'ьсqе нəфəре мə бьгhинə. Wəки qöрбан те даине сəр наве бəнда. хенщи xwарьне, əw бəндə we qöрбане чawa бькə? Гəло бəндə дькарə qöрбане qəбулкə? На хер. хенщи мер у мьлиак'əта т'ö кəс нькарə qöрбане qəбулкə.

Qöрбан тенə даине сава наве ощаха у мьлйак'əта. Чь h'əиwана сава qöрбане те сəржекьрьне, чawa h'əиwана сава хера те сəржекьрьне, готи xwe бавежьнə дəве we h'əиwане у бь борщдари T'ərqин бе готьне.

həр бəндəк wəхта хера у qöрбана дьдə, дьxwазə wəки əw чawa лазьмə баш qəбулвə. А

ɔəва wьражи xwe давежьнə дəве h′əиwане, əw h′əиwан xweхарьнеда дьк′əвə, wəхта сəржекьрьне щəфе кем дьк′ьшинə, əше кем т′əг′мин дькə. Йа дӧда, əм готи п′ак заньвьн, wəки xwe сəре h′əвт тə′маиə. h′əиwана сава qӧрбана у хера бе сəржекьрьне бе т′ərqин əw мина щəwазəкə (паспорта) бе шькьл у бе морə (п′ечат). Qəwьле Ə′рде у Ə′змин, сəвəqа сьсиа у чара wа дьвежə:

Qӧдрəта Мəлəке р′əмани,
Мəлəка wə дəнг hьлани,
Го:- Хальqо, Ə′рд у Ə′зман
Бе стун р′awəстиайə бани.

Мəлəка wə щаw дьдаиə:
Го:- Шə′дə xwə Xwəдаиə,
Стуна Ə′рд у Ə′зман пе р′awəстиайə,
Qӧрбанə, херə у дӧа′иə.

Əз заньм, нав щмə′та мəда h′ӧщət дьчə. hнək дьвежьн, гоште хера йане гоште qӧрбана, гӧниə тенə к′ьвав, йане пьпежьн. На хар, əw нə гӧнəиə, чь тьште нəвса бəнда теда бьминə əw гӧнəиə. Готьна мьн, сава хера у qорбанаиə.

Р′ О Ж И

Мьлəте Эзди се р′ожа р′ожиа дьгрьн сава наве Эзид, əw р′ожиана борщьн сəр ме. Се р′ожа

жи дьгрьн сава наве Хьдрнəви. Əw р'ожиана херьн: сава ахрəт у имəна мəриа.

Пəи р'ожие Эзидр'а, h'əвтекн шöнда р'ожəке р'ожи дьгрьн бои наве Шəмс, həгəр р'ожие Эзидвьн, р'ожие Хьдьрнəвивьн, р'ожəке бəрва р'адьвьн (р'ожəке пешда) сава наве Хöдане мале (Шехöбəк'ьр).

Р'ожие Эзид, к'е мəщала wи ле дьгрə, дəсте wива те qöрбана наве Эзид сəржедькə, əw нəфəре xwəва се р'ожа чawa борщдари р'ожи дьгрьн (нəфəре фə'мбəр). Р'ожа чира дькьнə ə'ид. Бь qьрара дине мə эздиа, шəв р'адьвьн пашиве, нан у эмəке xwə дьхöн, пəи нанхwарьнер'а дьк'əвьнə ньвине xwə, р'адьзен, h'əта сьвə р'он дьвə. Чахе дьк'əвьнə нав ньвине сава р'азане, бəри хəwр'ачуине готи се щара нета xwə бежьн. Пе we дəре, тö дьди ə'йанкьрьне, wəки əw щəфе тö дьк'ьшини бой к'əиə у сава наве к'енə. Мəсəлə, дьвежьн:

Ишəв нет,
Сьве р'ожи,
Əшqи Эзид.

Лə əгəр р'ожие Хьдьрнəвинə, wи чахн дьвежьн:

... Əшqи Хьдьрнəви.

Wəхта р'адьвьнə пашиве, чь эмəке сава нəфəре мале hатиə hазьркьрьне. жь wи эмəки фəрaqəк те дəрхьстьне сава хера мьрна. Йəк жи сава Бапири Пашив. Бапири Пашив—əw qəнщəки

хwәдеиә, әwи сахиа хwәда гәләк хер-херат данә. қәнщи у мә'рифәт қазанщ кьриә, ле әw бе зöр'әтә. Сава р'öh'е wи қәнще Хwәде бе хер нәминә, п'ара wи р'оже р'ожиа т'әв хера мьрие мәиә. Хwәде к'әрәмәкә öса даиә wи, wәки һәр маләкә Эзди пашиведа хера wи дәрдьхә, хера wи йа гьшка зә'фтьр дьвә.

Р'ожие бои наве Хьдьрнәви, әw жи мина р'ожие Эзид, се р'ожа р'ожи дьгрьн, р'ожа чара ә'иде дькьн.

Р'ожие Хьдьрнәви, р'ожа сьсиа пәи фьтарер'а, мале Шеха у П'ира, Ощахе wана готи бенә вәкьрьне (сиаркьрьне). Щьмә'т, аһьл у щаһьл, жьн у мер готи һәр'ьнә дитьна Шәхсе мьлят (Ощах).

Хьдьрнәви мерәки мьразбәхшә. һәр кәс әwе р'оже дьчә бәр ощаха, мьразе хwә же дьхwазә. Пәи wьрар'а, қиз у хорт öсажи чь аһьле карьн дькьнә „Лəиләқәдр".

„Лəйләқәдр" әwә, wәкн әварда һә'та зәлалбуна сьве дьгәр'н, иәк-иәкер'а бәхтәwарие дьхwазә.

„Лəиләқәдр" херәкә гәләки мәзьнә сава ахрәта мәриа. һьнәк жь щьмә'та мә әwе р'оже К'осәгәлди дьгәр'иньн. Әw мьләте мöсöлман К'осәгәлди дьдә дәрбазкьрьне ә'инати Мәләки Тawьср'а. К'ижан эздие К'осәгәлди бьгәр'инә- әw дьжмьне наве Мәләки Тawьсә.

ЧАРШӘМЕ h′ӘСАВ

hәрсал маhа адареда (март) дәстпе дьвьн Чаршәме h′әсав. Әв чаршәме маhа адареда hәр йәк мә′ниа we hәиә. Мәва ә′йанә, wәки чар сала щарәке р′ожәкә сале зедә дьвә. Маhа сьвате (феврале) дьвә 29 р′ожа, әw сал те h′әсав сала „К′әбисә“. Wи h′әсави чаршәме маhа адаре дьвьнә пенщ чаршәма. Wи wәхти Чаршәме h′әсав, дәст пе дьвьн чаршәма дӧдада.

Чаршәма пешьн (Охьрчаршәм) әwe р′оже те дәрхьстьне фәраqә хwарьн бои наве Хӧдане маhа адаре, к′ижан кӧ Мәләк Зәидинә.

Чаршәма дӧда (Ахьрчаршәм)—әw сала мьләте мәиә т′әзәйә, йане бь h′әсаве кәвьн. Әwe р′оже, чаwа сала т′әзә, әм готи мале хwәда әшq у ша дәрбазкьн. Чаwа р′ожиада, ӧсажи we р′оже тенә сәржекьрьне qӧрбане (Мәләк Зәидин мьлиак′әте сала т′әзә).

Сала мәиә т′әзәда hәр тьшт сәр р′уе ә′рде т′әзә дьвә, дар кӧлилк дьдьн, шинаи шин дьвә, тәирадә дәстбь щущькдәрхьстьне дькьн, чьqас р′әwьр у тәрәwьл hәнә- дәстбь зедана хwә дькьн, Бь хәбәрәке, hәр тьшт h′шиар дьвә.

Чаршәма сьсиа (Qәрәчаршәм)—чаршәма Кӧлоч′ә. Әве р′оже Кьлочь те пә′тьне, пешәме те кәркьрьне.

Чәнд гьли сава ве чаршәме. h′әвт Мер- мьлиак′әте Хwәде, h′ӧкӧме хwә нишани hәв дьдьн. Йәк дьхwазә к′ьриамәта хwә нишани е дьнедә, сәр-

wертйа wан мера hьлдэ дэсте xwэ. Wан мьлиа-к'этава э'йан бйэ, wэки нав wанада йэк hэйэ, к'ижан готи сэрwерие wан бькэ, ле нызаньбунэ к'ижанэ. Лома жи wана зэрп у к'риамэте xwэ нишани hэв дьдан.

Пэи нишандаина гэлэ к'рйамэтр'а, р'ожэке Шихади дьвежэ: „Wэрьн эм, hэр йэк тэ'мэки биньн, кölоч'эки бьстьрен, Хадьмэке бавежьнэ нав hэвир, бьпежьн. Сьвэтре эме wи кölоч'и кэркьн Хадьм п'ара мэ к'ижани к'эт- эм т'эслими wивьн, бьра эw жи сэрwерие мэ h'эмиа бькэ. Öсажи эм hэр йэк нишанэке даиньн, эм сьве р'авьн, бьн нишана к'еда р'öh'бэрэк hэвэ- эw мер мэзьне мэ гьшкайэ.

Эw мер у мьлйак'эт hэвр'а qаил дьвьн. чаwа Шихади дьвежэ- öсажи дькьн. Сьвэтьре Кölоч' кэр дькьн, Хадьм п'ара Шихади дьк'эвэ, öсажи, жь бьн нишана wи р'öh'бэрэк дэрдьк'эвэ.

Wэки wэ т'эг'минкьрьвэ, hэрсал 17-э—18-е мэhа адареда, wэхта кэвьре чоле wэлдьгэр'иньнбьнда hэнэ бьh'оке сор, ньqьтке р'эш сэр. Эw р'öh'бэра, нэхше wэ р'öh'бэрейэ, к'ижан бьн нишана Шихадидабу. Эw мере диwана Xwэде т'эмам qаил дьвьн, wэки Шихади бьвэ сэрwере wана. Мэлэк Шихьсьн дьвежэ: „Мэва э'йанэ wэки бь h'ököме Xwэде, готи мерэк бе щэм мэ нишанэкэ щэмэ, к'е эwе нишане нишандэ- эм т'эслими wивьн". Мэлэк' Шихьсьн эв йэк го сава избаткьрьна h'ököме Шихади.

Qəwьле „Мерацәнге", сәвәqa 32-а. 33-а, 34-а дьвежә:

32

Сәидьл Мәмәде К'ьбир го;
Шихадио. wәки h'ököме тә h'ököме
хwәдейә,
Мә нишанәкә р'астие тә дьбейә.

33

Шихади хwә Хwәдайә,
h'öщьке h'öле Нуранир'а,
Нишан нишан дайә,
Пе Сәидьл Мәмәде К'ьбир сәр'а дайә.

34

Сәйдьл Мәмәде К'ьбир го:
—Шихадио, р'астә, h'ököме тә
h'ököме Хwәдейә,
Ч'акә тә даниә нав мә- h'әдә,
сәдә, р'ейә
h'әрч'а кәсе сахи нәчә пейә
Зьбение мьле wи бьгрьн бавежьнә
h'әвсейә.

Әм ɜздиа hәрсал maha адаре, чаршәма сьсиада кölоч' дьпежьн. Чawa hун заньн, Кölоч'е мә те стьране пе h'әвт тә'ма, öсажи мори, йане жи дьрафәки давежьнә нав. Сьрйа кәркьрьна Кölоч' мори п'ара к'е к'әт, әм дьвежьн:—р'ьсq у дәwләта мале сәре wидайә. Ле р'асти öса нинә.

Мори п'ара к'ижан нəфəре к'ət, qəлпе we нəфəре qəнщə, исафа we нəфəре т'əмьзə. Тьштəки р'ьсq морип'арек'ətьнева гьредаи нинə. Кölоч' те кəркьрьне т'əне сава we нəфəре, к'ижан п'ак занə: чьйə qəнщи, чйə хьрави, чйə хер. чйə гönə.

Qəсидə дьвежə: „Aqьл у фə'м, йол у арк'ан". Нəфəре he нəгьhиштийə, ньзанə чйə qəнщи у хьрави, хер у гönə, нə лазьмə п'ара wи кölоч'да həвə.

Öсажи мьн бьhистийə, wəки гəлə мəри жь кölоч' к'ижан сава нəфəра hатийə пə'тьне, к'ьвш дькьн п'ара Хödане мале йане; п'ара Гаване Зəрза, Мəме Шьван у п'аре маин. Wəва ə'йанвə, wəки п'ар сава бəндайə, к'ижан нанхöр у авхöрьн. Хödане мале, йане Мəме Шьван, we п'ара хwə чawa бькьи?

Сава наве Хwədане мале, сава wи Мəлəки, к'ижан hун дьхwазьн, жь wи həвири к'ижан сава кölоч' hазьр кьрьнə, башqə-башqə к'атə бьпежьн, бьшиньнə мале щинара, чawa „хера" wан мер у мəлəка, П'ак заньвьн, „п'ар" сава сахайə, ле „хер" сава мьрйа, мер у мьлиак'ətайə. Öсажи сава wан нефəре маин, к'ижан hьла əхтəрйа wан т'önə т'əви кölоч'вьн, дьхwазн т'ера h'əвтеке wанр'а к'ата бьпежьн, əw р'əздеьлийа wəйə.

Qьрара h'ököматежи, готьна мьн дьдə мəh'кəмкьрьне, h'ətа 17—18- салие сущ надьнə мəрйа, əгəр дьдьн жи, лап hьндьк, чьмки əw те h'əсав чawa „нəгьhишти".

Чаршәма чара „h′әсән пирк“, әw йа чуина сәр мәзәлайә. Әwe чаршәме, бь борщдари, т′әмамйа щьмә′те готи hәр′ә сәр мәзәле мьрие хwә, чьмки әw р′ожәкә к′вшә сава р′öh′е мьрйа. Әw чаршәма, те h′әсав р′ожа „дәрге вәкьри“. Әwe р′оже, hәр кәс qаси qәwата хwә, к′е чь дәсте wива те, нан у хwарьне дьвә сәр мәзәл. Wьра, qәwьл, бәйт′, дöа′ у дьрозгә тенә готьне, сава р′öh′е мьрйа. Әwe р′оже чь те готьне, чь те хwарьне у вәхwарьне, qәбул дьвә, йәк бәрамбәри h′әвта. Öса жи херәк афу дькә h′әвт гöна.

Чawa жоре hатә готьне, әw р′ож борщдарйә сава мә т′әмама. Ле р′оже маин, к′е дьöхазә, бьра нав саледа дәh дәрба hәр′ә еәр мәзәле мьрие хwә.

З Ә W А Щ

Зәwаща эздиа жь эздиайә, зәwащ т′әви мьлъте башqә асахкьрйә, гöнәйә, лома жи әм дьвежьн:

Хуна эздиа, жь эздиайә.

Нав мә эздиада hәнә Шех, П′ир, Мьрид. Чawa т′әви мьләте башqә, öса жи гöнәйә зәwаща шеха

т'әви п'ира, т'әви мьрида. Зәwаща п'ира т'әви шеха у мьрида, өсажи зәwаща мьрида т'әви шеха у п'ира.

Шехжи, п'арә вәдьвьн сәр се бава; Шехе Шехөбәк'ьра, шехе Шәмса,шехе Шихьсьна.

Зәwаща ван һәрсе қәбиле шеха жь һән аqас гөнәйә, чаwа эздик сөрманәки бьстинә. К'ижан шехе әве һ'әрфе п'епәскә, әw бь қьрар, готи нав мьләт бе дәрхьстьне.

П'ир, п'арвәдьвьн сәр чәнд бава: п'ире һ'әзмәмана, Исебйа, Омәр Хала, Мәрqәвеса, К'әмала, Мәме Шьвана у ед маин. Чәнд қәбиле п'иражи зәwаща wан һәв т'өнә, әw гөнәйә.

Пьрса зәwаще, wа бәрк' һатйә данине, сава т'әмьзайа мьләт. Бь қьрара мьләте мә эздиа, к'е әwләде хwә зәwьщанд, әw бь борщдари, готи Мә'р у Нькһ'а, бук у зә'ве т'әв бьбьр'ә. Бь wәк'илна т'ьреqе, әw бук у зә'ва һәв бенә һ'әлалкьрьне.

Һ'әлалкьрьна жьн у мере эздиа, йане бьр'ина мә'ре, дәсте шехе Шихьсьнайә.

Бь готьна дине мә эздиа, готьна кал у баве мә, чь жьн у мере мә'ра wан нәһатиә бьр'ине, әwана щәм мала Хwәде, наенә һ'әсавкьрьне чаwа жьн у мере һ'әлалйе. Өсажи чь әwләде жь wан п'әидавә, әwана нә зар'е һ'әлалйенә, әwана тенә һ'әсав „бижәнәк". Әм п'ак заньн, wәки мәри чь хьзмәте бькә, әw херә, өсажи қәщйә сава имана мәрйа, чь бука мә'ра we нәһатйә бьр'ине, чь шөхөл әw бькә, к'ара р'өһ'е we, те т'өнә.

Әв йәк һәйә, щәм т'әмамйа мьләта.

Öсажи бь qьрара дəwлəте (h'ökömат)-е, h'е-тани мер у жьн нəк'əвьнə загсе, зар'е wан тенə пазкьрьне бе бав.

Qəwли Əрмəниава «Ապօրինի ծնունդ»:

ЧЬ ЭЗДИАР'А ГÖНƏЙƏ

Дəрəw, к'ьфри, зьне, бöг'дан. шəр' шьлт'aq, нəдити нəбуида готьн.

К'е нəдити, нəбуий бежə
Р'öh'е wи бəнде
Агьре дожеда дьсожə (дьшəwьтə)

Дине мə, динəки испьh'ийə, əw т'ö хьравие нишани мə надə, həр т'əмие хер у qəнщ дьдə мə. Əгəр əм, чаwа лазьмə qöльхи р'е у р'ьзма дине хwə у мьлəте хwə бькьн, əм т'ö хьравие навиньн.

Qəт'ле нəкьн, зöлме нəкьн, к'öбарие нəкьн, хwə хьравие дур хwəикьн, бəндəки тəнгасиедайə, к'омəке бьде, йəк к'əтйə, дəст баве р'акə п'ийа, wəки йəк хьравие дькə, т'еслими суда Хwəдекьн.

həр бəндəк, готи т'əмидаре нəвса хwəвə, хwə жь хьравие дур хwəикə.

Qəwьле Эвар Дəстеда, сəвəqа 17-а дьвəжə:

Сəидьм мьлк'е щьнəте
Маш данə Сӧнəте
həр кəс
Маше wи, qаси хьзмəте.

Чawa əм дьньhер'ьн. həр кəс xwəйе хер у гӧне xwəйə.

Ӧз р'əщак'арьм, Xwəде qəлпе мə хар'ьщ мьхабьр' нəкə. мə беи qьрар, р'е у р'ьзма кал у бавс мə нəкə, h'əwзa мьлəте Эзди, хьравие бькə, дəрге хера вəкə, дəрге шəр'а дадə, мьрйе мə бе хер нəкə, зендиа бе р'ьсq нəкə, ə'длаие сəр т'опа дьниае мəh'кəмкə.

h'əwзa мьлəте мə эздиа.
Хьрава, нəзана, динбəтала
у мьлəтфьроша бькə.

А М И Н!

EZDIKI.COM

Т′ Ә М А М И

Әз гӧманьм, һәр әwләдәкч мьләте Эзди, к′ижан кӧ дьле wи пе хупа эздитйе дьхевьтә, әwе бьщә′динә ван пьрса һинвә у сәр дәрәще бьльнд хwәикә р′е, р′ьзм, ә′рф у ә′дәте мьләтйе. Кижан кӧ һатьнә к′ьвшкьрьне йале мала Хwәдеда у һатьнә қәбулкьрьне йале Кал у Баве мәда.

Әв пьрсәкә р′астә, нә дәрәwә, wәки әм Эзди, нав дәwр у зәманада һатьнә хwәикьрьне чаwа мьләт, мә сәр дәрәще бьльнд хwәикьрйә зьман, һ′әвандьн, нәхш у нигаре мьләтйе, сайа ван қьрара, к′ижан кӧ һатьнә к′ьвшкьрьне ве дәвт′әреда.

Бьра р′ә′ма Хwәде р′ӧһ′е мьрие мә Эздиавә, е хәзае һ′әта р′ожа иронивә, р′ә′мә р′ӧһ′е Де у Баве wәвә, ӧсажи р′ә′мә р′ӧһ′е wанвә к′е әз һини әван р′е у р′ьзма кьрьмә.

Әз һинбумә щәм баве хwә, Шех К′әләше (К′әләше һ′әсән), ӧсажи щәм бьре хwә, Шех Хwәдедае, Шех Дәwреше (Кӧлоч′). Шех Задәе у Шех Заиле, Әwанажи, wә′дәда һинбунә щәм Сәндае хwә.

Һәр Де, гәлә щәфа дьвинә сава әwләде хwә. Хәwа хwә дьһ′әр′минә, жь дәве хwә, жь бәжна

хwə дьбьр′ə, бьрчи у тə′зи дьминə, həр дьщə′-динə əwləде хwə məзьнкə у бəхтəwаркə. А ləмажи, həр əwləдəк боршдарə qədре Диа хwə заньвə, зйə′мəте we qимəткə, пе qенщи у мə′лифəта хwə бьн борще we дəрк′əвə.

Qəwле Сəрəмəрге, сəвəqа 11-а дьвежə

Илаhйо бəлки нə дьмьрьм
Тawаве хьне дькьрьм
Əwləдəки нерин ша дькьрьм.

Де у Бав р′əщае мала Хwəде дькьн wəки əwləда бьдə wана. Əw сава wьрə, wəки əwləде wана р′авə мьqатие wан бькə, дьле wан, пе мə′-лифəта хwə бьдə шакьрьне. Öсажи хьлазйа ə′мре wанда, wана бь qəидə у qануне мьлəтйе h′əдкə, хера у херата сава р′öh′е wан бьдə. həр əwləдəк готи бьщə′динə qəнщи у мə′лифəте qазьнщкə, сава шьмə′т р′ə′ме Де, Бав, Кал у Пире wир′а бьхwазə. Əм готи заньвьн həр щарəке wəхта р′ə′ме мьрие мəриар′а дьхwазьн, əw дьвə р′онка-и у азаи сава р′öh′е мьриа.

Ləмажи, Де у Бав р′əщае Хwəд′е дькьн, wəки Хwəде əwльд бьдə wан. Əw əwльде we qəнщи у мə′лифəте qазьнщкə, Хwəде ə′мре wан дьрежкə у бəхтəwаркə, ле əw əwləде we пе нəп′аки у нəqəнщйа хwə ч′ер′а бинə Де у Баве хwə, бьра Хwəде думка wана кьнкə.

Əз wа заньм, к′е диа хwə h′ьзнəкə, əw т′ö wəхта нькарə демар′йа хwə h′ьзкə, wəки h′ьзкəжи əw дəрəwə, т′ö кəс qимət иадə we фелбазйе!

Wəки бьстане диа мəриада дəwса шире сьпи, хунвə йане к'емвə, ле бьстане диа хəлqеда шир-шəкьрвə, хун у к'ема бьстане диа мəриа даһа xwəшə, не кö шир-шəкьре бьстане диа хəлqе, чьмки һəркəс жь бəдəна диа xwəйə.

Мьлəте мəриа диа мəриайə, мьлəте мəриа qölба мəриайə, к'е бе qölбəйə, əw бе Xwədейə. к'е бе Xwədейə, əw бе хофə, бе тьрсə, бе шəрмə. Щəм е öса бə'р давежə чока. Е öса кölилка бəр-бьр'онə, тə'в дьдə к'ö əw wьранə.

Əи мьлəтəки ч'укьн (һьндькьн) əм борщ-дарьн мьлəте xwə, ə'рф, ə'дəте мьлəте xwe һ'ьз-кьн, wəки щьмə'те маинжи мə бəгəмкьн. Йане на, мьлəте башqə т'ö wəхта мə наһ'əмлиньн, һ'ьз накьн у щи нанə мə. Əwe бежнə мə. „К'а һун сава xwə чьбунə, wəки сава мə чьвьн"? Wи wəхти, щие хəвəрдана мə we т'önəвə, əме сəре xwə бəржеркьн, ле we дəрəнгвə.

Сала 1995-а, гönде
Шамиране

EZDIKI.COM